

ПОЛИН ДЗЕВАНОВСЬКОГО

Artemisia dzevanovskyi Leonova

Родина Айстрові (Складноцвіті) —
Asteraceae (Compositae)

Природоохоронний статус виду
Неоцінений.

Наукове значення
Локальний ендемік.

Ареал виду та його поширення в Україні
Крим. Тарханкутський п-ів. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Невідома.

Причини зміни чисельності
Природне та антропогенне руйнування або порушення екотопів.

Умови місцезростання

Приморські кам'яністі вапнякові схили з розрідженими угрупованнями петрофітного степу, ймовірно угруповання кл. *Sedo-Scleranthetea*. Ксерофіт, петрофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

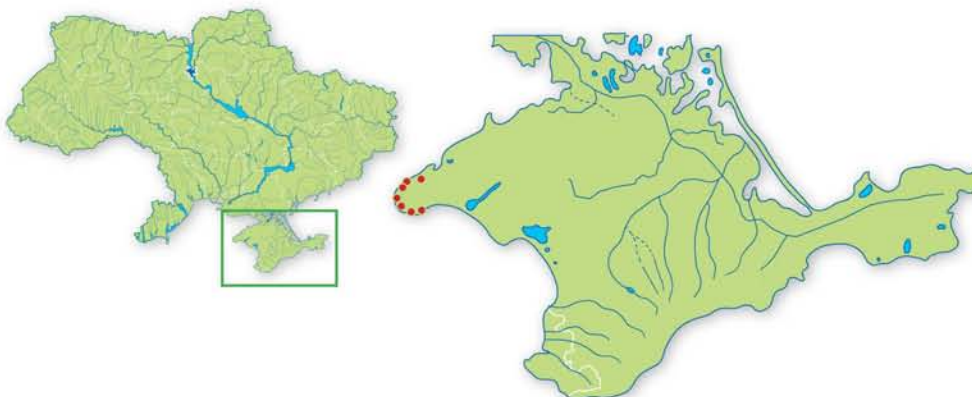
Хамефіт. Напівкущик 25–55 см заввишки з висхідними, густо-шерстисто-опушеними жовтуватими пагонами. Листки двічі пірчасторозсічені, сегменти обернено-яйцеподібні або еліптичні, з притупленою верхівкою. Кошики широко обернено-яйцеподібні, 5–6 мм завдовжки, 3–4 мм завширшки, зібрані у волотеподібне суцвіття. Цвіте у вересні — жовтні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється у ландшафтному заказнику «Джангульське зсувне узбережжя». Заборонено порушення місць зростання, освоєння територій.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Містить ефірні олії.

Основні джерела інформації

Вульф, 1969; Дідух, Вакаренко, 1987; Ена 2001.

Автор. А.В. Ена
Фото: Г.В. Бойко

ПОЛИН СУЦЬЛНОБІЛИЙ

Artemisia hololeuca M.Bieb. ex Besser

Родина Айстрові (Складноцвіті) — Asteraceae
(Compositae)

Природоохоронний статус виду
Неоцінений.

Наукове значення
Ендемічний вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Басейн р. Дон. В Україні — у Лівобережному Степу, в бас. р. Сіверського Дінця та Кринки. Адм. регіон: Хр, Дц, Лг.

Чисельність та структура популяцій
Трапляється поодинокі, групами, іноді утворює невеликі зарості, кількість місцезростань поступово зменшується.

Причини зміни чисельності
Видобування крейди, надмірний випас худоби, формування зімкнутого травостою при розвитку короткочореневищних злаків.

Умови місцезростання
Відслонення з ущільненою крейдою (крейдяні лоби). Нерідко є домінантом томілярних угруповань класу *Helianthemo-Thymetea*, зрідка як асектатор зростає на карбонатних степах із незначною задернованістю в угрупованнях союзу *Centaureo carbonati-Koelerion talievii* кл. *Festuco-Brometea*. Ксерофіт. Облігатний карбонатofil.

Загальна біоморфологічна характеристика
Хамефіт. Сланкий напівкущик до 40 см заввишки, здерев'янілий у нижній частині, з численними густо улисненими вкороченими неплідними пагонами. Рослина повстисто-павутинисто опушена білими волосками, утворює своєрід-

ні сріблясто-сірі подушки. Квітконосні стебла нечисленні, підведені. Листки на неплідних пагонах або в розетках при основі стебла черешкові, пірчатороздільні, або двопірчаторозсічені, в обрисі яйцеподібні, 2–4 см завдовжки та 1–2 см завширшки. Сегменти листків лінійно-ланцетні. Суцвіття — кошики на зігнутих ніжках, зібрані у волоть. Квітки численні, жовтуваті. Сім'янки оберненояйцеподібні 1,5–1,7 мм завдовжки, 0,5–0,6 мм завширшки, коричнювато-бурі, тонкоборозенчасті. Цвіте у червні–серпні. Плодоносить у серпні–вересні. Розмножується вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Занесено до Європейського червоного спис-

ку, Червоного списку МСОП. Охороняється у відділенні «Крейдова флора» Українського степового ПЗ, НПП «Святі Гори», на території пам'ятки природи загальнодержавного значення «Балка Грка» та заказнику місцевого значення «Пристінському» (Донецька обл.). Необхідно додатково створити заказники в усіх місцезнаходженнях виду, контролювати стан популяцій. Заборонено розробку кар'єрів з видобування крейди, надмірне випасання худоби, терасування та заліснення схилів, руйнування місць існування.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Вирощують в Донецькому ботанічному саду НАН України, Ботанічному саду ім. О.В. Фоміна Київського національного університету ім. Т. Шевченка та Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, протиерозійне, ґрунтотвірне.

Основні джерела інформації
Коротченко, 2001; Красная книга, 1988; Морозюк, 1971; Флора УРСР, 1962; Определитель высших растений Украины, 1987; Рідкісні й зникаючі рослини Луганської області, 2003; ЧКУ, 1996.

Автори: І.А. Коротченко, В.М. Остапко
Фото: Г.В. Бойко

АЙСТРА АЛЬПІЙСЬКА

Aster alpinus L.

Родина Айстрові (Складноцвіті) — Asteraceae (Compositae)

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Реліктовий вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Циркумпольярний аркто-альпійський вид, диз'юнктивно поширений у Євразії, у Пн. Америці представлений окремим підвидом (subsp. *vierhapperi* Opno). У горах Середньої Європи досить рідкісний. В Україні — Карпати (Свидовець, Мармарош, Чорногора та Чивчин). Адм. регіони: Ів, Зк.

Чисельність та структура популяцій
Відомі поодинокі локалітети (близько 10). Для більшості популяцій характерні неповночленні вікові спектри, без ювенільних та іматурних рослин насінневого походження, проте часто наявні такі рослини вегетативного походження. Чисельність у межах 5–15 рослин на 1 м².

Причини зміни чисельності
Випасання худоби та інші прояви господарської діяльності людини, у тому числі зривання на букети та викопування рослин для озеленення.

Умови місцезростання
Субальпійський та альпійський пояси на висоті 1200–2000 м н.р.м., на скілах різної експозиції, переважно на слабко задернованих ділянках, у розщелинах скель, на осипищах та «полицях», в асоціаціях *Achilleo (schurii)-*

Dryadetum, Saxifrago (paniculatae)-Festucetum versicoloris, Thymo-Festucetum amethystinae та ін. (кл. *Carici rupestris-Kobresietea bellardii, Elyno-Seslerietea*). Ксеромезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина з довгими горизонтальними та короткими висхідними кореневищами, мичкуватою кореневою системою й висхідними напіврозетковими надземними пагонами 5–25 см заввишки, які несуть верхівкові поодинокі кошики 2–5 см діаметром, крайові квітки з бузково-фіолетовою оцвітиною, середні квітки з жовтою оцвітиною. Більшість листків зосереджена у прикореневих розетках, частина їх розташована на стеблах,

усі листки короткочерешкові, з суцільними яйцеподібно-лопатчастими збіжними пластинками 5–8 см x 10–20 мм. Цвіте у липні–серпні, плодоносить у серпні. Розмножується насінням та вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється у Карпатському БЗ. Доцільно встановити режим заповідності на Чивчині та моніторинг найбільш вразливих популяцій, зокрема, на Мармароші та Чорногорі. Заборонено збирання рослин та порушення місць зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Широко культивують у ботанічних садах, альпінаріях та на приватних ділянках.

Господарське та комерційне значення
Декоративне.

Основні джерела інформації
Зиман, 1997; Карпатські сторінки «Червоної книги України», 2002; Малиновський, Крічфалушій, 2002; Малиновський, Царик, Кияк, Нестерук, 2002; Собко, 1993; ЧКУ, 1996; Чорней, Буджак, 2003; Чопик, 1976.

Автори: С.М. Зиман, О.М. Корнієнко
Фото: Н.М. Сичак

БУДЯК ПАГОРБОВИЙ

Carduus collinus Waldst. et Kit.
(*C. collinus* subsp. *collinus*)

Родина Айстрові (Складноцвіті) — Asteraceae
(Compositae)

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Рідкісний ендемічний вид на пн.-сх. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Паннонська обл. та передгір'я Карпат в Угорщині, Словаччині, Румунії, на Закарпатті, а також у Польщі, Словенії, Хорватії (Істрія). В Україні — на пд. схилі останцевого вулканічного куполу, гора поблизу м. Виноградово. Інші вказівки виду для території України не підтверджені або помилкові. Адм. регіон: Зк.

Чисельність та структура популяцій
Єдина популяція площею кілька гектарів на г. Чорна гора на сьогодні нараховує кілька сотень особин з щільністю близько 1–2 особин на м². Популяційні параметри невідомі.

Причини зміни чисельності
Руйнування біотопів внаслідок освоєння пд. схилів передгір'я під сади та виноградники, відсутність екоотопів відповідного типу.

Умови місцезростання
Сухі, добре інсольовані, переважно круті кам'яністі схили пд. експозицій. Ґрунти на підстилаючих вулканічних породах, зі значною домішкою щебенистого рухляку, добре прогріті, гумусні, переважно слабкокислі. Зростає на ділянках, де фрагментарно збереглися реліктові осередки степових лук центральноєвропейського типу ксеротермних та напівксеротермних злаково-різнотравних угруповань порядку *Festucetalia valesiacae*. Ксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна колюча рослина 50–100 см заввишки. Стебло пряmostояче, у верхній половині слабкорозгалужене, з виймчасто-лопатовими колючими крилами, під кошиками безкриле, білувате від повстистого опушення. Листки зверху голі чи рідко волосисті, знизу — білувато-повстисті. Нижні листки в обрисі довгасто-еліптичні, глибоко пірчастороздільні, з 6–8 парами віддалених тупуватих яйцеподібно-трикутних лопатей, які закінчуються колючкою, найбільшою на верхівці листка (до 1 см завдовжки). Верхівкові листки з надрізаними та нерівно зубчастими лопатями і лінійно-ланцетною верхівкою, дуже зменшені. Кошики поодинокі, видовжені, 15–20 мм у діаметрі, обгортка яйцеподібна, 20–25 мм

завдовжки, листочки обгортки вузьколінійні, 1–1,5 мм завширшки, притиснуті, часто червоно-білі, серединні та зовнішні коротші за внутрішні, останні під верхівкою звужені в коротеньку колючку. Квіти червоно-фіолетові, рідко білі, сім'янки з поздовжніми борозенками. Цвіте у червні–липні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Карпатському БЗ (масив «Чорна Гора»). Необхідним є контроль стану популяції та запровадження культивування виду у ботанічних садах. Заборонено забудову та сільськогосподарське освоєння місць зростання виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне.

Основні джерела інформації
Фодор, 1974; Dostál, 1989.

Автори: Р.Я. Кіш, Є.Й. Андрик
Фото: Р.Я. Кіш

